

شرکت بورس کالای ایران

معاونت توسعه بازار و مطالعات اقتصادی

مدیریت بازارهای مشتقه
و صندوقهای کالایی

امیدنامه قرارداد آتی پسته بادامی

شهریور ماه ۱۴۰۲

فهرست مطالب

۱.....	۱. مقدمه
۲.....	۲. معرفی پسته
۲.....	۲-۱. تاریخچه پسته
۳.....	۲-۲. تعریف کالا
۴.....	۲-۳. نام کالا
۴.....	۲-۴. انواع پسته
۵.....	۲-۵. مصارف پسته
۵.....	۳. استانداردهای کالا
۵.....	۳-۱. استاندارد پسته در ایران
۶.....	۳-۲. استاندارد ملی (۱۵): پسته-ویژگی‌ها
۶.....	۳-۳. استاندارد در معاملات گواهی سپرده کالایی در بورس کالای ایران
۸.....	۴. میزان تولید پسته در جهان و ایران
۱۴.....	۵. بازارهای معاملاتی پسته
۱۴.....	۱-۱. معاملات نقدی پسته در ایران
۱۴.....	۱-۲. بازار گواهی سپرده کالایی در بورس کالای ایران
۱۵.....	۱-۳. بازار قرارداد آتی پسته فندقی در بورس کالای ایران
۱۷.....	۶. دلایل راهنمایی قراردادهای جدید آتی پسته بادامی
۲۰.....	۷. عوامل تاثیرگذار بر قیمت پسته
۲۰.....	۷-۱. تعرفه‌های گمرکی کشورهای وارد کننده
۲۰.....	۷-۲. میزان عرضه کشورهای رقیب در بازار
۲۱.....	۷-۳. نرخ ارز
۲۱.....	۸. فعالان احتمالی بازار قراردادهای آتی پسته در بورس کالای ایران
۲۱.....	۸-۱. پوشش دهنگان ریسک
۲۲.....	۸-۲. سرمایه‌گذاران

۹. طراحی قرارداد آتی پسته بادامی در شرکت بورس کالای ایران	۲۲
۹-۱. اندازه قرارداد	۲۲
۹-۲. استاندارد تحويل	۲۳
۹-۳. واحد قیمت	۲۳
۹-۴. حداقل تغییر قیمت هر سفارش	۲۳
۹-۵. سقف مجاز موقعیتهای باز	۲۳
۱۰. مشخصات قرارداد آتی پسته بادامی	۲۳

۱. مقدمه

درخت پسته گونه‌ای گیاه است که مخصوص مناطق معتدل و گرم است و در کشورهایی مانند ایران، سوریه، ترکمنستان و غرب افغانستان رشد می‌کند. پسته واژه‌ای پارسی است و از طریق زبان لاتین از پارسی وارد زبان‌های اروپایی شده است.

ایران زمانی بزرگترین تولیدکننده پسته در جهان بوده اما در سال‌های اخیر بدليل شرایط آب و هوایی و خشکسالی میزان تولید پسته در کشور کاهش پیدا کرده و در طرف مقابل میزان تولید پسته در کشور آمریکا بشدت افزایش پیدا کرده است و این کشور به بزرگترین رقیب ایران در تولید پسته تبدیل شده است و جایگاه نخست تولید پسته در جهان را به خود اختصاص داده است. همچنین میزان تولید پسته کشور ترکیه در سال‌های اخیر رشد قابل توجهی داشته است و بر اساس برخی از آمارها در برخی سال‌ها بیشتر از ایران بوده است.

طبق آخرین آمار رسمی گزارش شده توسط وزارت جهادکشاورزی، تولید پسته در سال ۱۴۰۱ حدود ۲۸۷ هزار تن بوده که نسبت به سال ۱۴۰۰ (۳۶۰ هزار تن) حدود ۶۰ درصد افت داشته است.

بخش زیادی از پسته تولید شده در کشور به خارج از کشور صادر می‌گردد. پسته یکی از ارزآورترین محصولات کشاورزی کشور می‌باشد. میزان صادرات پسته در سال ۱۴۰۱ بیش از ۵۶ هزار تن و به ارزش ۴۰۵ میلیون دلار بوده است. در حالیکه در سال ۱۴۰۰ با توجه به میزان بالای تولید پسته در کشور، میزان صادرات و ارزش آن به ترتیب ۱۳۵ هزار تن و ۹۱۴ میلیون دلار بوده است.

شرکت بورس کالای ایران در سال‌های اخیر مطالعات گستره‌های را به منظور کمک به فعالان بازار پسته و ارتقای شفافیت در این بازار انجام داده است. راهاندازی قراردادهای بازار گواهی سپرده انواع مختلف پسته فندقی و بادامی و قراردادهای آتی پسته فندقی از جمله اقدامات شرکت بورس کالای ایران برای توسعه بازار پسته بوده است. اما پسته مورد بررسی این گزارش پسته بادامی می‌باشد زیراکه در سال‌های اخیر میزان تولید پسته در استان خراسان رضوی افزایش پیدا کرده و عمدۀ پسته تولیدی در این استان (علی‌الخصوص شهرستان تربت حیدریه) به صورت پسته بادامی است. میزان پسته تولید کل پسته کشور را به خود اختصاص داده است. همچنین با توجه به تجربه راهاندازی و توسعه بازار زعفران و آگاهی و شناخت فعالان حوزه محصولات کشاورزی در این استان نسبت به بازارهای بورس کالای ایران و در نظر گرفتن این موضوع که انبار پسته در دست راهاندازی در استان خراسان قرار دارد و راهاندازی بازارهای پسته نیز از سوی فعالان بازار پسته در این استان، بورس کالای ایران در نظر دارد برای توسعه بازار پسته بادامی و برنده‌سازی این محصول با کیفیت و تکمیل زنجیره ابزارهای مالی این محصول قراردادهای آتی پسته بادامی را راهاندازی کند.

۲. معرفی پسته

۱-۲. تاریخچه پسته

قدیمی‌ترین اثری که از پسته در جهان به دست آمده، قطعه چوب نیم سوخته‌ای است مربوط به عصر حجر که در حدود هزار سال پیش در اطراف شهرستان فسا (استان فارس) پیدا شده و هم اکنون در موزه پارس نگهداری می‌شود. هرودوت مورخ مشهور یونانی نیز در نوشته‌های خود اشاراتی به کشت پسته ایران کرده است. بنابراین درخت پسته در ایران سابقه تاریخی دارد و گمان می‌رود که این محصول از چهار هزار سال پیش در ایران کشت می‌شده است.

ایرانیان از دورترین ایام تاریخ خواص خون‌ساز و حیات بخش و هوش افزای محصول پسته را به فراست دریافت‌بودند. به روایت منابع باستانی، ضحاک مغلوب ایرانیان، پارس‌های پیروزمند را «پسته‌خوار» خطاب کرده است و پارت‌ها، مردانی وصف شده‌اند که از کودکی پسته را به عنوان خوراکی نیرو بخش، مقوی و کم حجم همواره به همراه داشته‌اند به روایت حکیم طوسی فردوسی پادشاه ساسانی در واپسین ایام عهد باستان فرمان می‌دهد پسته را همچون خوراکی حیاتی و انرژی بخش در دژهای خراسان انبار کنند تا بتوانند در مقابل هجوم دشمن مقاومت کند. در حمله تاتاران نیز دژنشینان ایرانی در قلعه معروف کالیون خراسان مدت طولانی در محاصره مغولان مقاومت می‌کنند در حالیکه خوراک آنها تنها پسته و گوشت خشک بوده است.

محمد بن جریر طبری (قرن سوم ه.ق) مبدأ پیدایش پسته را همزمان با استقرار حضرت آدم (ع) در کره زمین دانسته و نوشته است گویند میوه‌هایی که خداوند عزوجل هنگام حبوط به آدم داد سی جور بوده: ۵۰ میوه پوستدار، ۵۰ میوه بی‌پوست که میوه‌های پوستدار عبارتند از گردو، بادام، پسته، فندق و ... در تورات نیز از پسته سخن به میان آمده و گفته شده است که یعقوب علیه السلام هنگام اعزام فرزندانش به دربار حکمران مصر (یوسف ع) توصیه می‌کند که از محصولات سرزمین خود یعنی فلسطین به عنوان ارمغان برایش ببرند در زمرة این تحف از جمله عسل، کتیرا و پسته اشاره شده است.

جنگل‌های وحشی و خودروی پسته ایران در منطقه شمال شرقی ایران، ناحیه سرخس و مناطق جنوبی آن تا زود آباد تربت جام پیشینه‌ای باستانی دارند، تصور می‌شود درخت پسته حدود ۴ الی ۳ هزار سال قبل در ایران اهلی شده و مورد کشت و کار قرار گرفته است و پس از ایران به سایر نقاط جهان بخصوص کشورهای اطراف دریای مدیترانه منتقل گردیده است.

در بین نظراتی که در مورد منشا درختان پسته مطرح گردیده، علاوه بر ایران، از افغانستان و ترکستان نیز یاد شده است. اگرچه سرزمین‌های کنونی ایران، افغانستان و ترکستان واحدهای جغرافیایی با مرزهای سیاسی جداگانه می‌باشند و خراسان امروز، سرزمین‌های افغانستان و ترکستان را در کنار خود دارد اما براساس تعاریفی که از ایالات پهناور خراسان قدیم در دست است سرزمین‌های مذبور که تصادفاً منشا درختان پسته

معرفی شده اند در قلمرو جغرافیایی سیاسی این ایالات قرار داشته‌اند.

طبق مدارک تاریخی از قدیمی‌ترین نقاط پسته خیز ایران می‌توان به مناطق سرخس، گرگان، قم و فردوس اشاره کرد. همچنین طبق مدارک موجود از 1500 سال پیش در قزوین، سمنان، جیرفت و دامغان نیز کشت این محصول رواج داشت. در حالی که قدمت مناطق رفسنجان، کرمان، سیرجان، یزد، اصفهان و زرند بین 100 تا 250 سال بوده و سابقه شهربابک، زاهدان، سراوان، درگز، ورامین، آباده و داراب در کشت پسته کمتر از 100 سال بوده است.

به گفته «برتولد لوفر» ایران شناس آمریکایی که کتابی درباره ایران در سال 1926 منتشر کرده، پسته از ادوار باستان در زندگی ایرانیان اهمیت بسیار داشته و لفظ پسته در زبان‌های یونانی، لاتین و سایر زبان‌های اروپایی از نام پسته ایرانی گرفته شده است.

در حال حاضر استان کرمان و منطقه رفسنجان به عنوان مهمترین منطقه پسته کاری ایران و جهان محسوب می‌شود. بیش از ۶۰۰ هزار هکتار باغات پسته بارور و غیر بارور در کشور وجود دارد که حدود ۲۴۵ هزار هکتار از آن در استان کرمان می‌باشد.^۱

۲-۲. تعریف کالا

درخت پسته گیاهی است دو پایه یعنی گل‌های نر و ماده جدا از یکدیگر و روی درخت مجرماً قرار گرفته است. گل آذین درخت پسته بطور کلی خوش‌های است و در خوش نر که گل‌ها به یکدیگر فشرده و متراکم هستند. تعداد زیادتری گل مشاهده می‌شود تا در خوش ماده که فاصله از گل‌ها یکدیگر زیاد است و به همین علت این نوع گل‌ها خوش افshan و شلی تشکیل می‌دهند.

گل‌های ماده دارای یک تخمدان و یک تخمچه هستند ولی کلاله منشعب و دارای سه شاخه است. برگ درخت پسته از ۵ تا ۷ برگچه تشکیل شده است. ریشه درخت محوری و عمودی است و تا عمق بیشتر از دو متر در داخل خاک فرو می‌رود. تلقیح گل‌های ماده بوسیله باد انجام می‌گیرد.

بطور کلی انواع مختلف پسته را از حیث شکل ظاهری به دو دسته می‌توان تقسیم کرد. یکی بادامی و دیگری فندقی. در شکل بادامی طول پسته از عرض یا قطر آن خیلی زیادتر است به طوریکه شکل کشیده بادامی به پسته می‌دهد در صورتی که در شکل فندقی تفاوت بین طول و قطر پسته خیلی کم است. علاوه بر این در شکل بادامی فاصله دو لب داخلی پوسته خندان کمتر از همین فاصله در شکل فندقی است. در پسته بادامی گاهی اتفاق می‌افتد که نوک باریک پسته کمی به شکل نوک خنجر خمیده است این شکل پسته را خنجری می‌نامند.

^۱ آمار محصولات باغی وزارت جهاد کشاورزی در سال ۱۴۰۰.

۳-۲. نام کالا

نام فارسی: پسته

نام علمی: Pistacia vera

نام انگلیسی: Pistachio

کلمه لاتین Pistacia از اسم آن در زبان فارسی piste مشتق شده است. دکتر خانلری لفظ فارسی پسته را از مردم نواحی شمال خراسان و کلمه پسته را یک واژه ایرانی بسیار کهن دانسته است که از گویش مردمان مستقر در محدوده پسته خیز خراسان در جنوب جیحون منشا گرفته است.

۴-۲. انواع پسته

ارقام پسته نامهایی است، که پس از گروه بندی انواع پسته‌ها بر پایه همگونی و همسانی یک یا چند ویژگی گیاه شناسی آنها (مانند: شکل و اندازه)، برای شناسایی آسان‌تر روی هر گروه گذاشته می‌شود. در ایران دارای بیش از 70 رقم و ژنوتیپ پسته ماده و تعداد زیادی ژنوتیپ نر است و جز مهمترین منابع ژرم پلاسم پسته در دنیا محسوب می‌شود. هر یک از این ارقام از نظر خصوصیات درخت، برگ و گلدهی و میوه دهی با یکدیگر متفاوت هستند. معروفترین انواع پسته ایران عبارتند از: کله قوچی، اکبری، ممتاز، بادامی زرند، سفید پسته نوق، احمد آقایی، اوحدی، خنجری دامغان، شاه پسند دامغان و پسته قزوینی. تقسیم بندی‌های مختلفی برای انواع پسته ایران وجود دارد. در یک تقسیم بندی کلی انواع پسته را به دو دسته فندقی و بادامی گروه بندی می‌کنند. به عنوان نمونه ارقام کله قوچی و اوحدی در گروه فندقی و ارقام اکبری، احمد آقایی، ممتاز و سفید پسته نوق در گروه بادامی طبقه بندی می‌شوند.

در یک تقسیم بندی دیگر انواع پسته را از نظر زمان گلدهی به 3 گروه زود گل، متوسط گل و دیر گل طبقه بندی می‌کنند. به عنوان نمونه ارقام سفید پسته نوقی و کله قوچی در گروه زود گل، ارقام اوحدی، احمد آقایی و بادامی زرند در گروه متوسط گل و ارقام قزوینی و اکبری در گروه دیر گل گروه‌بندی می‌شوند. در تقسیم بندی سوم انواع پسته را از نظر زمان رسیدن محصول به 5 گروه خیلی زودرس، زودرس، متوسط رس، دیررس و خیلی دیررس گروه‌بندی می‌کنند. به عنوان نمونه رقم قزوینی خیلی زودرس در گروه خیلی زودرس، ارقام اوحدی و قزوینی زودرس در گروه زودرس، ارقام کله قوچی، خنجری و شاه پسند دامغان و بادامی در گروه متوسط رس، ارقام احمد آقایی و اکبری در گروه دیررس و ارقام ابراهیمی و جندقی در گروه خیلی دیررس قرار می‌گیرند. ارقام خیلی زودرس تا 31 مداد ماه، ارقام زودرس 1 تا 10 شهریور، ارقام متوسط رس 11 تا 20 شهریور، ارقام دیررس 21-31 شهریور و ارقام خیلی دیررس 1 تا 10 مهرماه قابل برداشت هستند.

۵-۲. مصارف پسته

مصارف غذایی: پسته در ایران عمدتاً مصرف غذایی در آجیل و خشکبار دارد. پسته را هم می‌توان به صورت خام تازه مصرف کرد و هم به صورت میوه خشک شده. برای اینکه طعم بهتری به این میوه دهنده آن را با آب و نمک تفت می‌دهند تا پسته شور را تهیه کنند.

مصارف دارویی: قطران در صنایع داروسازی موارد استفاده بسیاری دارد. به عنوان مثال قرص‌های شاربن که بیشترین مصرف را در گروه ضد نفخ در انسان‌ها دارد از کک حاصل از پوسته سخت پسته به دست می‌آید. لذا مهم‌ترین و با ارزش‌ترین محصول به دست آمده از تجزیه شیمیایی پوست سخت پسته بر اثر حرارت زیاد، قطران است. به طور متوسط از هر 100 گرم پوسته پسته در حدود 15-20 میلی لیتر قطران به دست می‌آید. همچنین عصاره مغز پسته، روغن شفاف و زرد است که خواص غذایی و درمانی بی‌نظیر دارد.

مصارف صنعتی: از پوست پسته در تولید اسانس، تولید آنتی اکسیدان و تولید مواد ضد قارچی و ضد میکروبی استفاده می‌شود. همچنین از پوست پسته در رنگرزی نیز استفاده می‌شود.

۳. استانداردهای کالا

۱-۳. استاندارد پسته در ایران

سازمان ملی استاندارد ایران به موجب بند یک ماده (۳) قانون اصلاح قوانین و مقررات سازمان ملی استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران، مصوب بهمن ماه ۱۳۷۱ تنها مرجع رسمی کشور است که وظیفه تعیین، تدوین و نشر استانداردهای ملی (رسمی) ایران را به عهده دارد.

در حال حاضر سازمان ملی استاندارد ایران ۱۶ استاندارد در رابطه با انواع پسته تعریف نموده که کلیه واحدهای تولیدی و بسته‌بندی موظف به رعایت آنها می‌باشند و بر این اساس علامت استاندارد ایران بر روی بسته‌های آنها الصاق می‌گردد.

جدول ۱- لیست استانداردهای تدوین شده پسته

ردیف	شماره استاندارد	موضوع	سال تصویب
1	15	پسته طبیعی خندان-ویژگی‌ها	1400
2	4919	پسته مکانیک خندان-ویژگی‌ها	1400
3	4920	پسته خشک- روش آزمون	1400
4	4921	پسته ناخندان - ویژگی‌ها	1400
5	6655	روغن خام پسته -ویژگی‌ها و روش‌های آزمون	1399
6	218-A1	مغز پسته -ویژگی‌ها و روش‌های آزمون (اصلاحیه شماره ۱)	1395
7	3639-A1	خلال مغز پسته -ویژگی‌ها و روش‌های آزمون (اصلاحیه شماره ۱)	1395
8	4631- A1	مغز پسته بدون پوست سوم ویژگی‌ها و روش‌های آزمون (اصلاحیه شماره ۱)	1395

1392	مغز پسته - ویژگی‌ها و روش‌های آزمون	218	9
1392	خلال مغز پسته - ویژگی‌ها و روش‌های آزمون	3639	10
1392	مغز پسته بدون پوست سوم ویژگی‌ها و روش‌های آزمون	4631	11
1386	پودر پسته - ویژگی‌ها و روش آزمون	9636	12
1385	پسته خام-راهنمای استفاده از سیستم تجزیه و تحلیل خطر و نقاط کنترل بهرانی در واحدهای فراوری-آئین کار	8914	13
1380	کره پسته - - ویژگی‌ها و روش‌های آزمون	5691	14
1370	آئین کار تهیه پسته از مرحله برداشت محصول تا بسته‌بندی	2380	15
1369	روش اندازه‌گیری پسته‌های بخ خندان از پسته‌های طبیعی خندان	3131	16

۲-۳. استاندارد ملی (۱۵): پسته-ویژگی‌ها

استاندارد "پسته طبیعی خندان-ویژگی‌ها" نخستین بار در سال ۱۳۴۴ تدوین شد. این استاندارد بر اساس پیشنهادهای رسیده و بررسی توسط سازمان ملی استاندارد و تأیید کمیسیون‌های مربوط برای ششمین مورد تجدید نظر قرار گرفت که آخرین اصلاحیه آن مربوط به اسفند ماه ۱۴۰۰ است.

جدول ۲- ویژگی‌های فیزیکی و شیمیایی پسته طبیعی خندان خام و برشته شده

ردیف	ویژگی‌ها	حد مجاز در پسته خام	حد مجاز در پسته برشته	واحد
1	طعم سوختگی	درصد دانه‌ای	کاربرد ندارد	بیشینه ۱
2	ناخالصی	درصد وزنی	درصد وزنی	بیشینه ۰.۶
3	ناخالصی غیر از پوست	درصد وزنی	درصد دانه‌ای	بیشینه ۰.۲
4	اثر کپکزدگی	درصد دانه‌ای	بیشینه ۰.۱	بیشینه ۰.۱
5	آفتزدگی آشکار	درصد دانه‌ای	بیشینه ۳	بیشینه ۱
6	آفتزدگی	درصد دانه‌ای	بیشینه ۷	بیشینه ۷
7	مغز پسته آزاد	درصد وزنی	بیشینه ۲	بیشینه ۲
8	عيار	درصد وزنی	کمینه ۴۶ درصد	کمینه ۴۶
9	نمک	درصد وزنی	کاربرد ندارد	بیشینه ۲
10	روطوبت	درصد وزنی	بیشینه ۵	بیشینه ۳
11	استخراجی	عدد پراکسید روغن گرم بر کیلوگرم	میلی اکی واتن	بیشینه ۱

۳-۳. استاندارد در معاملات گواهی سپرده کالایی در بورس کالای ایران

گواهی سپرده کالایی پسته از مهر ماه ۱۴۰۱ الی آبان ۱۳۹۶ در بورس کالای ایران معامله شده است. عمدۀ معاملات گواهی سپرده پسته به صورت گواهی سپرده پسته فندقی بوده است که در دو نوع پسته فندقی درجه یک ۳۰-۲۸ و ۳۰-۳۲ معامله شده است. مشخصات کیفی پسته خندان فندقی پذیرش شده در بورس کالای ایران به شرح جدول ذیل است:

جدول ۳- مشخصات کیفی پسته طبیعی خشک خندان فندقی ۲۸-۳۰ و ۳۲-۳۰ واجد شرایط در بورس کالای ایران^۲

ردیف	ویژگی‌ها	معیار پذیرش پسته
۱	ناخندان و پوک (حداکثر درصد وزنی)	۳
۲	پوک (حداکثر درصد وزنی)	۰.۵
۳	گوی (حداکثر درصد وزنی)	۰.۳
۴	بد رنگ (حداکثر درصد وزنی)	۲
۵	بد شکل و ته خندان (حداکثر درصد وزنی)	۳
۶	کم خندان (حداکثر درصد وزنی)	۱۰
۷	مغز پسته آزاد (حداکثر درصد وزنی)	۲
۸	آفت‌زدگی آشکار (حداکثر درصد وزنی)	۰.۵
۹	مواد خارجی (حداکثر درصد وزنی)	۰.۲
۱۰	مواد خارجی غیر از پوست (حداکثر درصد وزنی)	۰.۱
۱۱	مخلوط رقم (حداکثر درصد وزنی)	۳
۱۲	مخلوط اندازه (حداکثر درصد وزنی)	۱.۵
۱۳	رطوبت (حداکثر درصد وزنی)	۵
۱۴	عيار (حداقل درصد وزنی)	۵۵
۱۵ ^۳	تعداد دانه در ۲۸۳.۵ (۱۰ انس)	بیش از ۲۸۰ و کمتر یا برابر ۳۰۰
۱۶ ^۴	تعداد دانه در ۲۸۳.۵ (۱۰ انس)	بیش از ۳۰۰ و کمتر یا برابر ۳۲۰
۱۷	بو و مزه غیر طبیعی	عاری باشد
۱۸	آفات زنده	عاری باشد
۱۹	نمونهبرداری : بر اساس استاندارد ملی شماره ۱۰۳۶ و ۱۳۵۳۴	
۲۰	روش آزمون: بر اساس استاندارد ملی شماره‌های ۵۹۲۵-۴۹۲۰-۲۶۳۴-۱۵	

همچنین در حال حاضر مشخصات کیفی پسته بادامی (۳۰-۳۲) مورد استفاده گواهی سپرده پسته بادامی در بورس کالای ایران به شرح جدول (۴) است.

^۲ تنها تفاوت در مشخصات کیفی استاندارد این دو نوع پسته فندقی، در تعداد دانه‌های آنها می‌باشد به طوریکه پسته فندقی ۳۰-۲۸ تعداد دانه‌های آن در ۱۰ انس بیش از ۲۸۰ و کمتر یا برابر ۳۰۰ اما این تعداد در پسته فندقی ۳۰-۳۲، بیش از ۳۰۰ و کمتر یا برابر ۳۲۰ است.

^۳ پسته فندقی ۳۰-۲۸

^۴ پسته فندقی ۳۰-۳۲

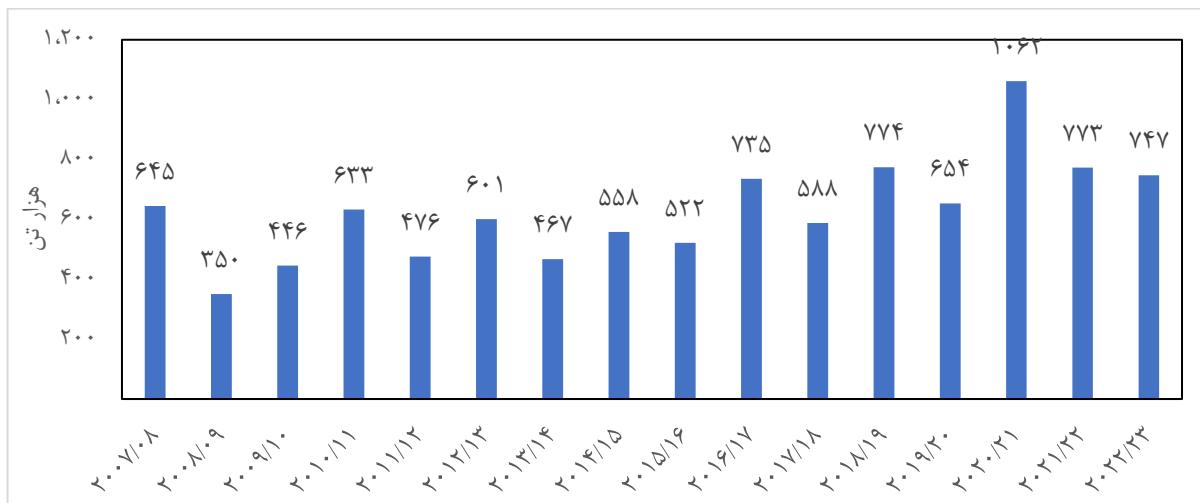
جدول ۴- مشخصات کیفی پسته بادامی ۳۰-۳۲ واجد شرایط در بورس کالای ایران

ردیف	ویژگی ها	معیار پذیرش پسته
۱	ناخندان و پوک (حداکثر درصد وزنی)	۷
۲	پوک (حداکثر درصد وزنی)	۱
۳	گوی (حداکثر درصد وزنی)	۱/۵
۴	بد رنگ (حداکثر درصد وزنی)	۶
۵	بد شکل و ته خندان (حداکثر درصد وزنی)	۶
۶	کم خندان (حداکثر درصد وزنی)	۱۸
۷	مغز پسته آزاد (حداکثر درصد وزنی)	۲
۸	آفت زدگی آشکار (حداکثر درصد وزنی)	۰/۵
۹	مواد خارجی (حداکثر درصد وزنی)	۰/۲
۱۰	مواد خارجی غیر از پوست (حداکثر درصد وزنی)	۰/۱
۱۱	مخلوط رقم (حداکثر درصد وزنی)	۵
۱۲	مخلوط اندازه (حداکثر درصد وزنی)	۲/۲
۱۳	رطوبت (حداکثر درصد وزنی)	۵
۱۴	عیار (حداقل درصد وزنی)	۵۲
۱۵	تعداد دانه در ۲۸۳/۵ گرم (۱۰ انس)	بیش از ۳۰۰ و کمتر یا برابر ۳۲۰
۱۶	بو و مزه غیر طبیعی	عاری باشد
۱۷	آفات زنده	عاری باشد
۱۸	نمونه برداری : بر اساس استاندارد ملی شماره ۱۰۳۶ و ۱۳۵۳۴	
۱۹	روش آزمون : بر اساس استاندارد ملی شماره های ۵۹۲۵ - ۴۹۲۰ - ۲۶۳۴ - ۱۵	

۴. میزان تولید پسته در جهان و ایران

محصول پسته تنها در تعدادی محدود از کشورها تولید می شود و میزان تولید آن در جهان کمتر از یک میلیون تن بوده است. میزان تولید پسته در جهان در سال ۲۰۲۲/۲۳ حدود ۷۴۷ هزار تن بوده است که عمدۀ آن کشور آمریکا و ایران و ترکیه تولید شده است.

نمودار ۱- روند میزان تولید پسته در جهان

منبع: www.statista.com

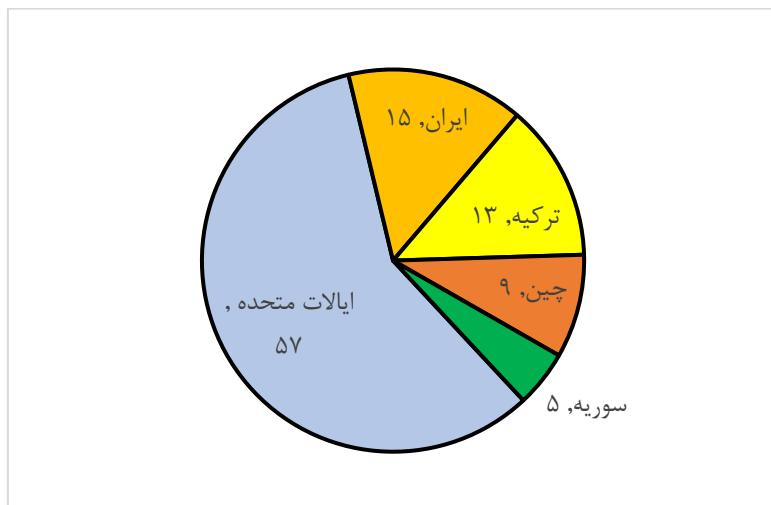
همانطور که بیان گردید کشورهای آمریکا، ایران و ترکیه کشورهای عمدۀ تولیدکننده پسته در جهان محسوب می‌شوند. کشور ایالات متحده حدود ۵۷ درصد کل پسته تولیدشده در جهان (معادل ۵۲۳.۹ هزار تن) را تولید کرده است. کشور ایران به عنوان دومین تولیدکننده پسته در جهان است سهم ۱۵ درصد (۱۳۵ هزار تن^۵) از پسته تولیدی را به خود اختصاص داده است. همچنین کشور ترکیه به عنوان سومین تولیدکننده پسته در جهان سهم ۱۳ درصدی (۱۱۹.۴ هزار تن) داشته است.

نکته مهم آنست که ایران تا چند سال پیش تولیدکننده اصلی پسته در جهان بود اما در سال‌های اخیر به خاطر خشکسالی و سایر موارد دیگر، میزان تولید آن بشدت کاهش پیدا کرده است و ایالات متحده به عنوان رقیب اصلی میزان تولید خود را بشدت افزایش داده است و در جایگاه نخست قرار گرفته است. همچنین میزان تولید پسته کشور ترکیه در سال‌های اخیر رشد قابل توجهی داشته است و براساس برخی آمارها میزان تولید این کشور از ایران بیشتر شده است.^۶

^۵ شایان ذکر است دو منبع آماری کاملاً متفاوت در مورد تولید پسته در ایران وجود دارد. وزارت جهاد کشاورزی که آمار تولید پسته در سال ۱۴۰۰ را معادل ۳۶۰ هزار تن اعلام کرده است و دیگری انجمن پسته کاران پسته کاران پسته است که این انجمن میزان تولید پسته در سال ۱۳۵ هزار تن بوده است.

^۶ بر اساس گفته کارشناسان وزارت جهاد کشاورزی، آمار تولید پسته در کشور ترکیه، آمار اعلامی با لحاظ پوست (سبز) می‌باشد در حالیکه در کشورهای دیگر میزان تولید تنها با لحاظ پوست استخوانی است نه پوست سبز.

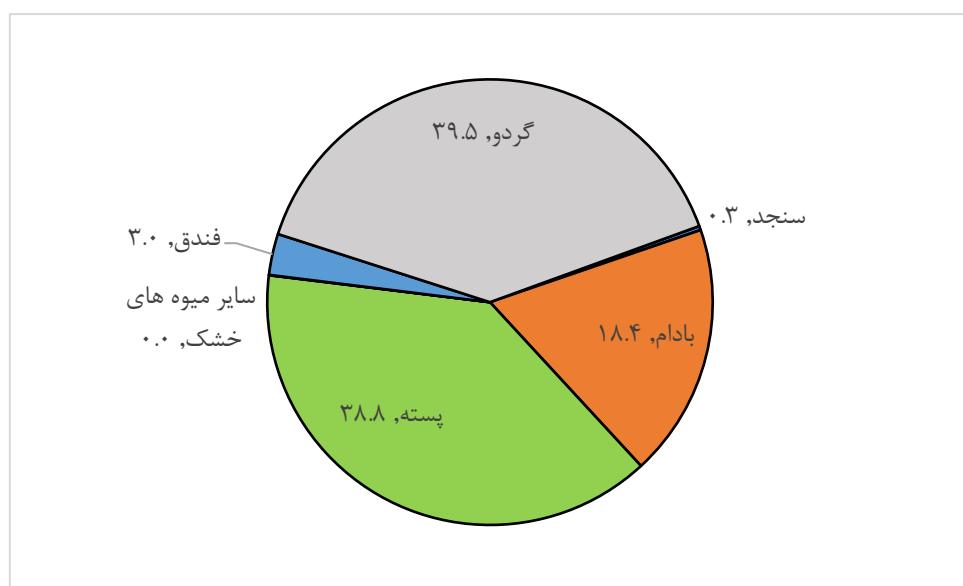
نمودار ۲- کشورهای با بیشترین میزان تولید پسته در سال ۲۰۲۲

منبع: www.statista.com

از مجموع ۲۱.۸ میلیون تن تولید محصولات باگی در سال ۱۴۰۱، حدود ۷۴۰ هزار تن معادل ۳.۴۰ درصد مربوط به میوه‌های خشک بوده است. پسته به میزان ۳۶۰ هزار تن^۷ سهمی بیش از ۳۸.۸ درصد میوه‌های خشک را شامل شده است.

نمودار ۳- سهم میوه‌های خشک در سال ۱۴۰۱

منبع: وزارت جهاد کشاورزی

^۷ آمار مربوط به وزارت جهاد کشاورزی

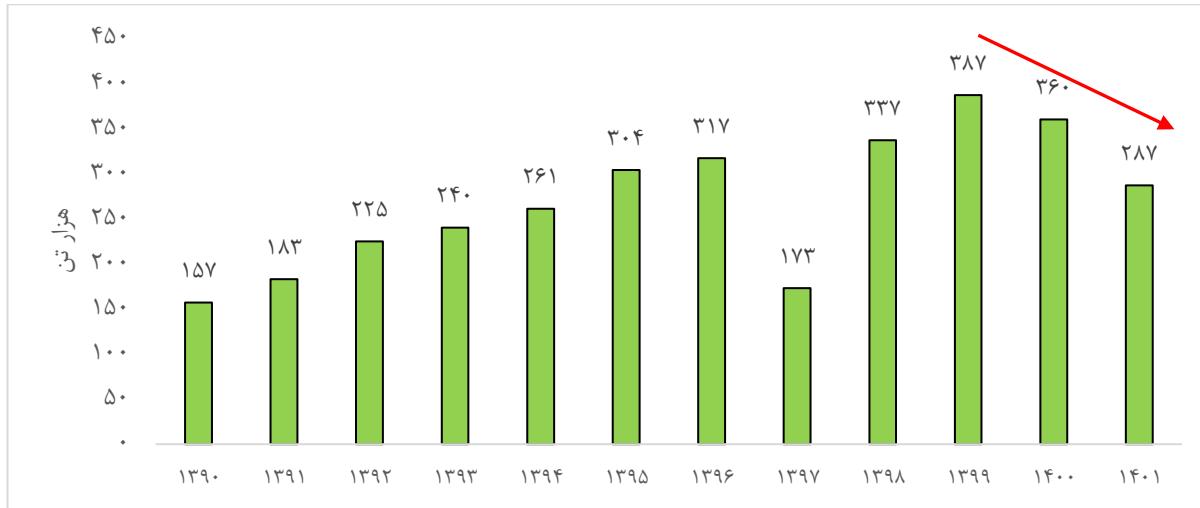
میزان تولید پسته در استان‌های کشور نشان دهنده‌ی آنست که استان خراسان رضوی به تنها‌ی بیش از ۲۶ درصد کل پسته را تولید می‌کند و بعد از آن استان‌های یزد و کرمان در رتبه‌های دوم و سوم قرار دارند. شایان ذکر است که استان کرمان همواره استان رتبه نخست در تولید پسته در کشور داشته است اما در سال گذشته میزان تولید آن بشدت کاهش یافته است.

جدول ۵- میزان تولید پسته در استان‌های کشور

استان	تولید (تن)	میزان تولید (تن)	سهم (درصد)
۱۴۰۰			۱۴۰۱
خراسان رضوی	75,128	93,331	25.89
یزد	62,385	71,347	19.79
کرمان	36,802	65,041	18.04
سمنان	30,140	33,028	9.16
خراسان جنوبی	15,973	20,845	5.78
مرکزی	12,159	15,947	4.42
سیستان و بلوچستان	10,404	15,888	4.41
تهران	9,053	12,233	3.39
اصفهان	7,328	9,693	2.69
قم	7,249	8,071	2.24
قزوین	6,885	6,273	1.74
فارس	6,633	4,404	1.22
خراسان شمالی	3,671	1,510	0.42
آذربایجان شرقی	1,709	1,445	0.4
هرمزگان	385	375	0.1
البرز	379	225	0.06
زنجان	289	189	0.05
کرمانشاه	213	134	0.04
لرستان	107	108	0.03
همدان	98	79	0.02
آذربایجان غربی	97	61	0.02
جنوب کرمان	79	47	0.01
اردبیل	40	32	0.01
ایلام	36	25	0.01
کردستان	28	21	0.01
کهگیلویه و بویراحمد	26	21	0.01
چهارمحال و بختیاری	20	10	0.003

-	8	بوشهر	0	9	خوزستان
-	6	گلستان	0	8	گلستان
-	1	مازندران	0	5	بوشهر
-	0	گیلان	0	3	گیلان
100	360,499	جمع کل	100	287,339	جمع کل

نمودار ۴- میزان تولید پسته در کشور در طی سال‌های گذشته

منبع: وزارت جهاد کشاورزی

پسته یکی از محصولات باگی کشور است که بخش عمده‌ای از آن به خارج از کشور صادر می‌شود. لذا پسته محصول ارزآوری برای کشور محسوب می‌شود. میزان صادرات پسته در سال ۱۴۰۱ حدود ۵۶ هزار تن به ارزش ۴۰۵ میلیون دلار بوده است در حالیکه در سال ۱۴۰۰ با توجه به میزان بالای تولید پسته در کشور میزان صادرات و ارزش آن به ترتیب ۱۳۵ هزار تن و ۹۱۴ میلیون دلار بوده است.

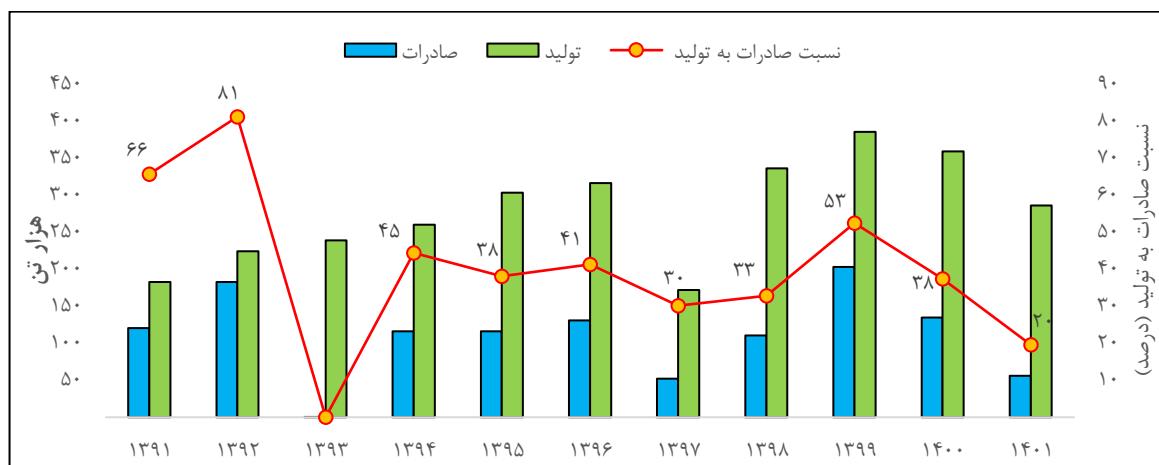
جدول ۶- آمار صادرات پسته در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱

سال	حجم	ارزش (ریال)	ارزش (دلار)
۱۴۰۰	56,298,043	209,898,635,510,200	405,044,877
۱۴۰۱	135,317,238	914,249,274	

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران

روند تولید و صادرات پسته در کشور در طی سال‌های گذشته نشان دهنده‌ی آنست که همواره درصد زیادی از پسته تولیدی کشور صادر و در خارج از کشور به مصرف می‌رسد.

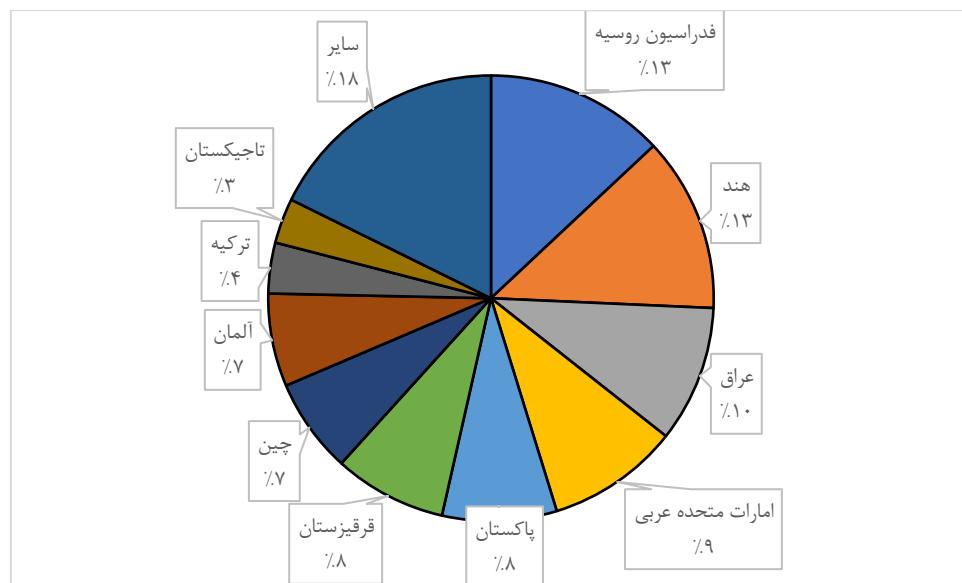
نمودار ۵- آمار میزان تولید و صادرات پسته در کشور

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران

همانطور که بیان گردید، در سال ۱۴۰۱ حدود ۵۶ هزار تن پسته به خارج از کشور صادر شده است. کشور روسیه با سهم ۱۳ درصد، ۷.۳ هزار تن پسته بزرگترین واردکننده پسته ایران بوده است. کشورهای هند و عراق به ترتیب با سهم ۱۲.۷ و ۹.۹ درصد ۵.۶ و ۷.۱ هزار تن از پسته صادراتی کشور را به خود اختصاص داده‌اند. شایان ذکر است که کشور چین در اکثر سال‌ها بیشترین سهم را در صادرات پسته کشور داشته است که در سال گذشته با میزان ۳.۹ هزار تن در جایگاه هفتم قرار داشته است.

نمودار ۶- مقاصد صادراتی پسته ایران در سال ۱۴۰۱

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران

۵. بازارهای معاملاتی پسته

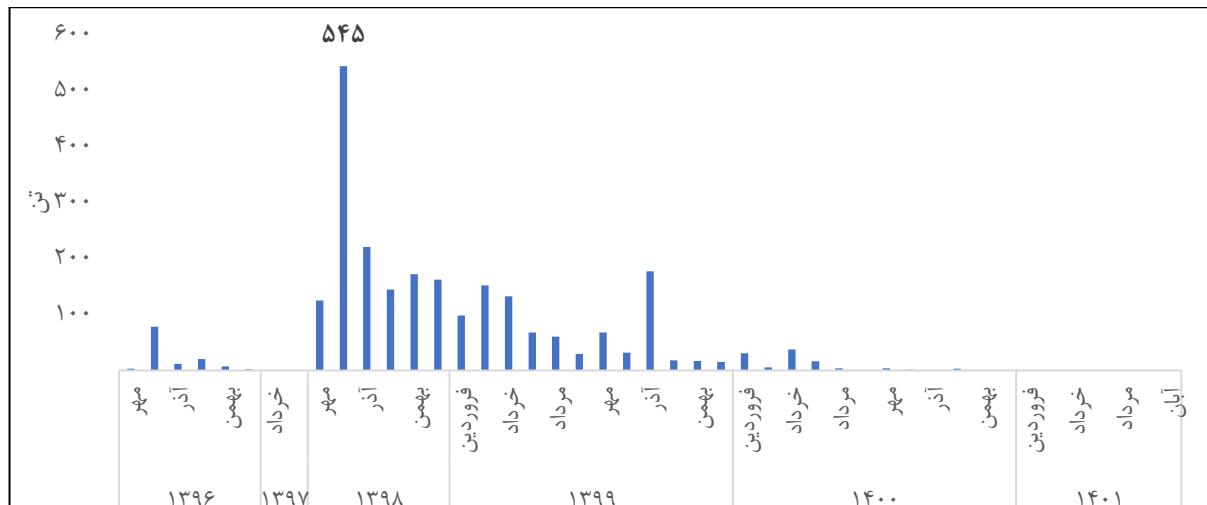
۱-۵. معاملات نقدی پسته در ایران

همانند سایر محصولات کشاورزی و به خصوص خشکبار، بازارهای سنتی در خصوص محصول پسته نیز در شهرهای تولیدکننده این محصول کشاورزی وجود دارد. به عنوان مثال در استان کرمان شهرهای کرمان، رفسنجان، زرند و سیرجان به دلیل تولید بالای پسته دارای بازارهای سنتی برای این محصول هستند. بخش عمده تولید کشاورزان توسط تجار بزرگ یا شرکت‌های صادر کننده پسته از ایشان خریداری می‌شود. تمامی این بازارها به صورت نقدی هستند زیرا پسته یک محصول صادراتی است و بخش عمده تولید این محصول به خارج از کشور صادر می‌شود.

۲-۵. بازار گواهی سپرده کالایی در بورس کالای ایران

معاملات گواهی سپرده پسته برای اولین بار در مهرماه سال ۱۳۹۶ در بورس کالای ایران راه اندازی شد. انواع گواهی‌های سپرده پسته اکبری، فندقی و بادامی در بورس کالای ایران معامله شده است. انبارهای شرکت طلای سبز زرند، شرکت سبز دانه کویر سیرجان و شرکت زرین زعفران مشرق زمین انواع مختلف گواهی‌های سپرده پسته را در بورس کالای ایران پذیرش کرده‌اند. گواهی سپرده کالایی پسته از اواخر مهرماه ۱۳۹۶ تا آبان ماه ۱۴۰۱ در بورس کالای ایران معامله شده است. در طی این دوره بیش از ۲،۴۶۸ تن پسته به ارزش ۲۶۳ میلیارد تومان معامله شده است. بیش از ۹۹ درصد معاملات گواهی سپرده پسته در بازار گواهی سپرده کالایی، مربوط به پسته فندقی بوده است.

نمودار ۷- معاملات گواهی سپرده کالایی پسته در بورس کالای ایران

منبع: بورس کالای ایران

۳-۷-۳ بازار قرارداد آتی پسته فندقی در بورس کالای ایران

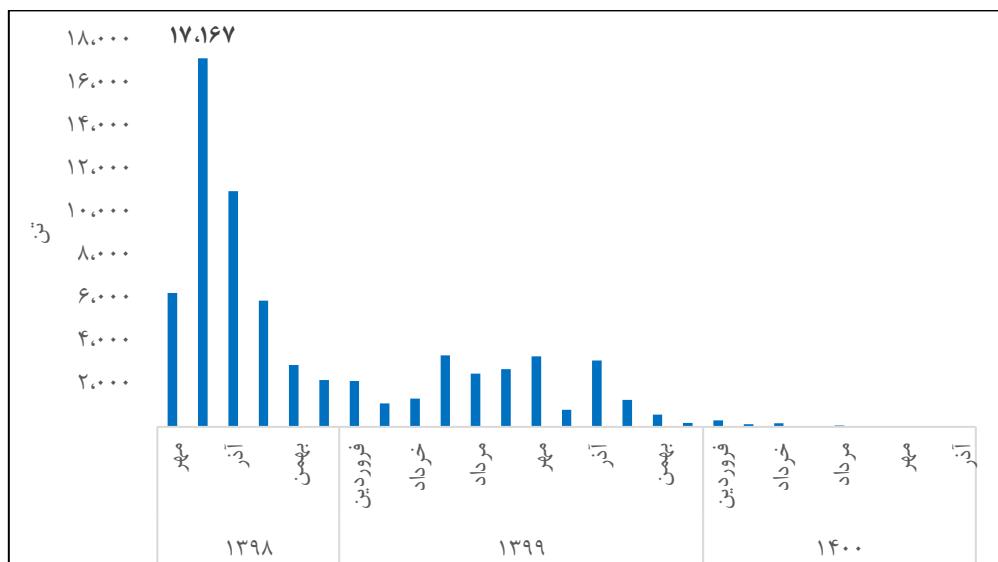
قراردادهای آتی پسته فندقی در بورس کالای ایران یکی دیگر از بازارهای محصول پسته در کشور بوده است. قراردادهای آتی یکی از مهمترین ابزارهایی است که بورس‌های کالایی جهت کمک به مدیریت ریسک نوسانات قیمتی در اختیار فعالان بازارهای کالایی قرار می‌دهند.

شرکت بورس کالای ایران در راستای اهداف سازمانی و کمک به اقتصاد ملی، با استفاده از پتانسیل‌های خود در مهرماه سال ۱۳۹۸ با راهاندازی قراردادهای آتی پسته فندقی گام مهم و عملی برای گسترش بازار این محصول استراتژیک انجام داد.

با توجه به اینکه مشکل عمدۀ کشاورزان تعیین نرخ برای پسته قبل از برداشت محصول می‌باشد و عمدتاً دلالان این قیمت را تعیین می‌کنند، ورود این محصول در بازار گواهی سپرده و بازار مشتقه بورس کالای ایران بخش بزرگی از این مشکل را برطرف خواهد نمود چرا که وجود فعالان قابل توجه در این بازارها علاوه بر پسته‌کاران، خریداران محلی، نمایندگان عمدۀ فروشان، صادرکنندگان، کارخانجات بسته‌بندی می‌توانند در بورس کالای ایران به تعیین قیمت رقابتی و به دور از دخالت دولت کمک نماید. راهاندازی قراردادهای آتی زمینه لازم برای عقد قراردادهای مدت‌دار با خریداران خارجی فراهم ساخته و به جذب مشتریان خارجی کمک خواهد نمود. کشف قیمت منصفانه و شفاف در قالب قرارداد آتی و از بستر بورس کالای ایران، به مرجع قیمتی شدن ایران و ارتقاء جایگاه کشور به بازیگر قیمت‌گذار در بازارهای جهانی کمک خواهد نمود که در این صورت سهم ایران از ارزش افزوده جهانی پسته افزایش خواهد یافت.

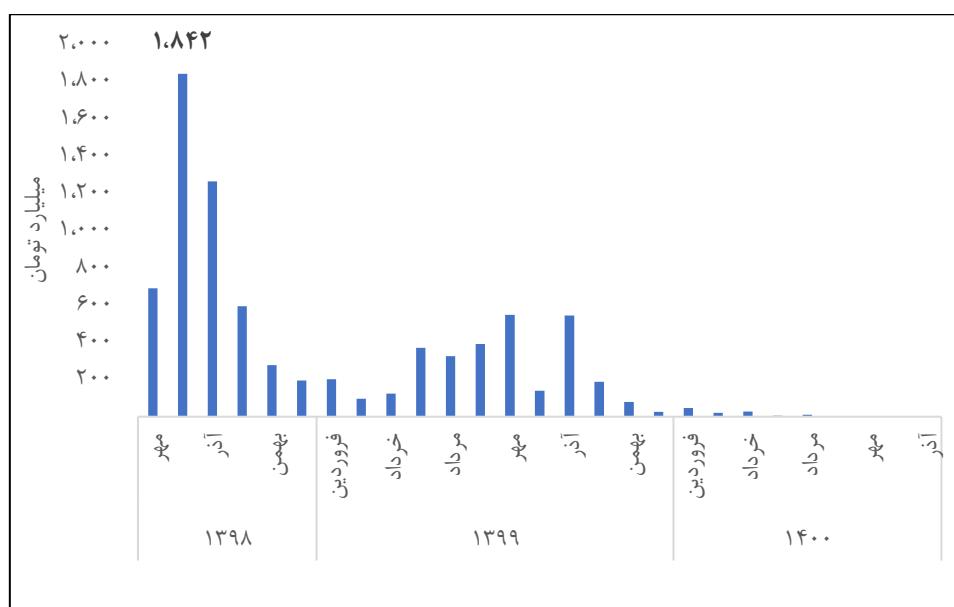
قراردادهای آتی پسته در بورس کالای ایران در ۲۱ مهرماه ۱۳۹۸ در بورس کالای ایران راهاندازی شده است. قراردادهای آتی پسته از نوع پسته فندقی (۳۰-۳۲) بود که با اندازه قرارداد ۱۰۰ کیلوگرمی در بازده حدود دو ساله (مهرماه ۱۳۹۸ الی آذرماه ۱۴۰۰) در بازار آتی بورس کالای ایران مورد معامله قرار گرفت. در طی این دوره بیش از ۶۸ هزار تن پسته فندقی به ارزش ۸ هزار میلیارد تومان معامله شده است. در ادامه روند حجم معاملات و ارزش قراردادهای آتی پسته در بازار آتی نشان داده شده است.

نمودار ۸- روند حجم معاملات قراردادهای آتی پسته فندقی

منبع: بورس کالای ایران

نمودار ۹- روند ارزش معاملات قراردادهای آتی پسته فندقی

منبع: بورس کالای ایران

قیمت قراردادهای آتی پسته فندقی در بازار آتی بورس کالای ایران نوسانات قابل توجهی داشته است به طوریکه در طی دوره دو ساله معامله در این بازار حدود دو برابر شده است.

نمودار ۱۰- روند قیمت قراردادهای آتی پسته فندقی در بازار آتی بورس کالای ایران

منبع: بورس کالای ایران

به طور کلی موقعيت قراردادهای آتی برای یک دارایی پایه نیارمند فرآهم بودن یک مجموعه از شرایط اولیه و لازم به شرح ذیل است:

- نوسانات قیمت دارایی پایه
- تعیین قیمت دارایی پایه بر اساس ساز و کار رقابتی و عدم دخالت دولت
- فراوانی دارایی پایه در بازار و شناخت و فهم مناسب فعالان بازار از آن
- حجم قابل قبول معاملات در بازار نقدی دارایی مورد نظر
- استاندارد پذیری دارایی پایه
- وجود مرجع قیمت نقدی معتبر برای دارایی پایه

۶. دلایل راهاندازی قراردادهای جدید آتی پسته بادامی

بعد از افت معاملات گواهی سپرده کالایی پسته، معاملات آتی پسته فندقی نیز دچار افت شدید گردید و بعد از مدتی معاملات آن متوقف گردید. بعد از وقفه حدود دو ساله معاملات قراردادهای آتی پسته فندقی، شرکت بورس کالای ایران در نظر دارد با راهاندازی قراردادهای گواهی سپرده کالایی پسته بادامی، قراردادهای آتی پسته بادامی را برای تکمیل زنجیره ابزارهای مالی پسته و پوشش ریسک فعالان این بازار را در بورس کالای ایران راهاندازی کند. بنابراین راهاندازی قراردادهای آتی پسته بادامی به دلایل ذیل در دستور کار بورس کالای ایران قرار گرفته است:

• **تغییر تمرکز جغرافیایی تولید پسته:** در طی سال‌های گذشته همواره عمدۀ پسته تولیدی کشور در استان کرمان تولید می‌شده است اما در سال گذشته به دلیل خشکسالی میزان تولید آن بشدت کاهش پیدا کرده است و استان خراسان رضوی جایگاه نخست تولید پسته در کشور را به خود اختصاص داده است. با توجه به تجربه موفق راهاندازی و توسعه بازار زعفران و آگاهی و شناخت فعالان حوزه محصولات کشاورزی در این استان نسبت به بازارهای بورس کالای ایران و در نظر گرفتن این موضوع که انبار پسته در دست راهاندازی در این استان قرار دارد و راهاندازی بازارهای پسته نیز از سوی فعالان بازار پسته در این استان پیشنهاد گردیده، انتظار می‌رود راهاندازی گواهی سپرده کالایی پسته و به دنبال آن قراردادهای مشتقه پسته با استقبال معامله‌گران مواجه گردد.

جدول ۷- میزان تولید پسته در سال ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ در استان‌های برتر کشور

ردیف	استان	میزان تولید (تن)	سهم (درصد)	ردیف	استان	تولید (تن)	سهم (درصد)
		۱۴۰۰				۱۴۰۱	
۱	کرمان	93,331	26.1	۱	خراسان رضوی	75,128	21.7
۲	خراسان رضوی	71,347	۲	بزد	62,385	12.8	۳
۳	بزد	65,041	۳	کرمان	36,802	10.5	۴
۴	سمنان	33,028	۴	سمنان	30,140	5.6	۵
۵	فارس	20,845	۵	خراسان جنوبی	15,973	4.2	۶
۶	خراسان جنوبی	15,947	۶	مرکزی	12,159	3.6	۷
۷	اصفهان	15,888	۷	سیستان و بلوچستان	10,404	3.2	۸
۸	مرکزی	12,233	۸	تهران	9,053	2.6	۹
۹	تهران	9,693	۹	اصفهان	7,328	2.5	۱۰
۱۰	سیستان و بلوچستان	8,071	۱۰	قم	7,249		

• **درخواست اتاق بازرگانی خراسان رضوی برای راهاندازی معاملات پسته:** پیرو هماهنگی‌های صورت گرفته و انعقاد تفاهم‌های همکاری بین اتاق بازرگانی استان خراسان رضوی و شرکت بورس کالای ایران، این نهاد سیاست‌گذاری استانی درخواست خود مبنی بر راهاندازی زنجیره ابزارهای مبتنی بر پسته در بستر بورس کالای ایران مشابه با زعفران و عزم ایشان در رونق معاملات پسته در بورس کالای ایران را اعلام نموده است.

همچنین انتظار می‌رود به دلایل ذیل، بازار جدید معاملات قراردادهای آتی پسته بادامی نسبت به بازار قراردادهای آتی پسته فندقی که در گذشته در بورس کالای ایران راهاندازی شده و متوقف گردید، از رونق بیشتری برخوردار باشد:

❖ استقبال صندوق‌های کالایی: با توجه به رونق بازار صندوق‌های کالایی در سال‌های اخیر، معاملات صندوق‌های کالایی کشاورزی نیز توسعه پیدا کرده است. صندوق چند کالایی طلای سرخ نوویرا یکی از صندوق‌های فعال در این بازار است که قادر به سرمایه‌گذاری و فعالیت در انواع کالاهای از جمله کالاهای کشاورزی است و صندوق کشاورزی سحرخیز نیز ظرفیت فعالیت و سرمایه‌گذاری در کالاهای کشاورزی را دارد. این صندوق‌ها در حال حاضر عمدۀ فعالیت خود معطوف به دارایی زعفران نموده‌اند و به جهت تنوع سرمایه‌گذاری از معرفی دارایی جدید استقبال خواهند نمود و طی مذاکرات صورت پذیرفته نیز دیدگاه مناسبی نسبت به پسته دارند. با راه اندازی گواهی سپرده پسته بادامی و ابزارهای مشتقه مبتنی بر آن، این صندوق‌ها می‌توانند بخشی از سرمایه خود را به این دارایی اختصاص داده و با متنوع سازی ترکیب دارایی‌های خود، ریسک‌های خود را کاهش داده و از بازدهی نهفته در این بازار برای سرمایه‌گذاران خود کسب سود کنند. علاوه بر صندوق‌های فوق نهادهای متعددی جهت راهاندازی صندوق‌های کالایی اعلام آمادگی نموده‌اند که در صورت بزرگ شدن بازارهای کالایی امکان ورود به این بازارها را خواهند داشت و از این جهت ضعفی در جهت جذب منابع وجود ندارد. علاوه بر این ابزارهای مبتنی بر پسته لزوماً با حضور بازارگردان راهاندازی خواهد شد و با توجه به نقش‌شوندگی ایجادشده توسط بازارگردان، فعالان میل بیشتری برای فعالیت در ابزارهای مذکور خواهند داشت. بنابراین با توجه به پیش‌بینی حضور مستمر صندوق‌های کالایی در بازار گواهی سپرده کالایی و بازار مشتقه مبتنی بر پسته بادامی و حضور بازارگردان در این بازارها می‌توان انتظار بازار پرونقی برای پسته داشت.

❖ راهاندازی قراردادهای اختیار معامله پسته: پس از راهاندازی بازار گواهی سپرده پسته بادامی، امکان راهاندازی قراردادهای آتی و اختیار معامله پسته نیز در راستای تکمیل زنجیره ابزارهای مالی فراهم خواهد شد و این تنوع ابزارهای مالی که در گذشته برای محصول پسته فراهم نبود می‌تواند به رونق و توسعه این بازار کمک کند. بورس کالای ایران پس از راهاندازی قراردادهای آتی پسته بادامی، قراردادهای اختیار معامله پسته بادامی را نیز راهاندازی خواهد نمود. تکمیل زنجیره ابزارهای معاملاتی

مبتنی بر پسته موجب همافزایی و رونق تؤمنان هر سه بازار گواهی سپرده، قراردادهای آتی و اختیار معامله خواهد شد.

❖ توسعه بازارها و گسترش معاملات در بورس کالای ایران: با توجه به توسعه معاملات و راهاندازی بازارهای جدیدی مانند گواهی سپرده شمش طلا و قراردادهای آتی آن، فعالان بیشتری با معاملات گواهی سپرده و بازار مشتقه کالایی آشنا و جذب آن شده‌اند که این سرمایه‌گذاران مشتریان بالقوه بازار گواهی سپرده و بازارهای مشتقه مبتنی بر پسته نیز خواهند بود.

۷. عوامل تاثیرگذار بر قیمت پسته

مهمترین عوامل موثر بر قیمت پسته را می‌توان به ترتیب زیر دسته‌بندی نمود:

۱-۷. عرضه پسته

عوامل موثر بر عرضه پسته را می‌توان شرایط آب و هوایی، یارانه و تسهیلات اختصاص یافته به پسته کاران، قیمت زمین و نهادهای تولید مثل انواع کودها، آفات، ماشین آلات و نیروی کار و همچنین ماشین آلات مورد نیاز برای بسته‌بندی در عرضه پسته تاثیرگذارند.

خشکسالی شدید در دشت‌های بارور پسته بخصوص در استان کرمان و شهر رفسنجان باعث کاهش عرضه پسته شده است. بسیاری از موتور پمپ‌ها شاهد افت شدید عمق آب هستند و در مقابل کیفیت آب هم کاهش می‌یابد که تاثیر مستقیم بر کیفیت و عرضه محصول دارد.

۲-۷. تعرفه‌های گمرکی کشورهای وارد کننده

با توجه به اینکه بخش بزرگی از صادرات ایران شامل پسته می‌شود نرخ تعرفه‌های وارداتی کشورهای مقصد تأثیر زیادی بر قیمت پسته و صادرات آن خواهد داشت. کاهش نرخ تعرفه‌های واردات پسته در کشورهای مقصد می‌تواند باعث صادرات بیشتر این محصول به آن کشورها و در نتیجه گسترش صادرات آن گردد.

۳-۷. میزان عرضه کشورهای رقیب در بازار

فعالیت رقبایی مثل آمریکا و ترکیه، تهدید بزرگی برای سهم ایران در بازار جهانی محسوب می‌شود. هم اکنون بسیاری از مزارع آمریکا و ترکیه به کشت پسته اختصاص یافته است و با حمایت دولت و برنامه‌ریزی منسجم هر سال سهم بیشتری از نیاز پسته جهان را به خود اختصاص می‌دهند. متاسفانه تعداد قابل توجهی از پسته کاران در این کشورها را نیز پسته کاران ایرانی تشکیل می‌دهند که این نکته به خصوص در دشت‌های

کالیفرنیا مشهود است. شایان ذکر است تنها عاملی که جایگاه ایران را در تامین پسته جهان حفظ کرده است طعم خاص پسته ایران به خصوص پسته دشت‌های رفسنجان است.

۷-۴. نرخ ارز

همانطور که در بخش تولید، مصرف و صادرات پسته مشاهده شد، بخش عمده پسته تولیدی کشور هر سال صادر می‌شود، بنابراین تغییرات نرخ ارز با توجه به صادراتی بودن این محصول ارزشمند اثر مستقیم بر تغییرات نرخ پسته در داخل کشور دارد؛ زیرا با افزایش نرخ ارزش صادرات این محصول برای تجار جذابیت بیشتری پیدا می‌کند بنابراین تقاضای این محصول افزایش می‌یابد و در نتیجه قیمت ریالی آن نیز متناسب با آن افزایش خواهد یافت؛ و در صورت کاهش نرخ ارز به دلیل کاهش جذابیت صادرات پسته تقاضای پسته توسط تجار کاهش یافته و درنتیجه اثر کاهشی روی قیمت این محصول دارد. این موضوع به خوبی در سال ۱۳۹۷ مشاهده شد، با افزایش نرخ دلار از حدود ۴هزار تومان به بیش از ۱۲هزار تومان به سرعت نرخ تمامی انواع پسته متناسب با آن افزایش یافت بطوریکه نرخ انواع پسته از کیلویی حدود ۴۰تا ۷۰هزار تومان به بیش از ۱۵۰تا ۲۵۰هزار تومان رسید.

۸. فعالان احتمالی بازار قراردادهای آتی پسته در بورس کالای ایران

وجود فعالان احتمالی زیاد در بازار یک قرارداد آتی از یک طرف باعث کاهش انحصار در بازار می‌شود که به تعیین قیمت‌های آزاد کمک می‌کند و از طرف دیگر نقد شوندگی یک قرارداد را افزایش می‌دهد. در مورد فعالان بازار باید گفت اگر چه فلسفه ایجاد یک قرارداد آتی، باید تامین نیازهای پوشش دهنده‌گان ریسک یک محصول باشد، اما وجود سفته‌بازها و آربیتراژگران در یک بازار برای حفظ نقد شوندگی بازار اجتناب ناپذیر است.

۸-۱. پوشش دهنده‌گان ریسک

هدف اصلی فعالان بازار ورود به معاملات آتی پسته، پوشش ریسک قیمتی این کالای پرتقاپاست. فعالان طرف عرضه، فعالانی هستند که در بخش تولید و کشاورزی این محصول فعالیت می‌کنند و پتانسیل ورود به این بازار را دارند. فعالان طرف تقاضا نیز صادرکنندگان پسته که فعالیت بازرگانی و تجارت خارجی این محصول را انجام می‌دهند خواهند بود. علاوه بر این با توجه به اینکه شرکت‌های تولیدکننده مواد غذایی نیز از مصرف کنندگان عمده این محصول می‌باشند، بنابراین این دسته از فعالان به طور بالقوه می‌توانند در قراردادهای آتی مشارکت نمایند.

۲-۸. سرمایه‌گذاران

فعالان دیگری هم در بازار معاملات پسته وجود دارند که در قالب اشخاصی چون دلالان و واسطه‌های موجود در بازار پسته و سایر افرادی که به هر دلیلی قصد سفت‌بازی بر روی این قراردادها را دارند و به دنبال کسب فرصت‌های سرمایه‌گذاری بوده و در عین حال از توان ریسک بالایی برخوردارند، می‌توانند از مزایای حضور در این بازار بهره‌مند شوند. به طور کلی یکی از کارکردهای بورس‌های کالایی فرآهم نمودن مکانی برای سرمایه‌گذاری می‌باشد. با توجه به نوسانات قیمت این محصول و همزمان با آن فرصت‌های محدود سرمایه‌گذاری در بازارهای مالی و سرمایه کشور، راهاندازی قرارداد آتی به عنوان یک فرصت جدید برای سرمایه‌گذاری می‌تواند به جذب آن دسته از فعالانی که به دنبال نوسان‌گیری هستند منجر گردیده و در نتیجه می‌توان به نقدشوندگی قرارداد امیدوار بود.

۹. طراحی قرارداد آتی پسته بادامی در شرکت بورس کالای ایران

راه اندازی موفق قرارداد آتی با دارایی پایه جدید، تا حد زیادی وابسته به ویژگی‌های دارایی پایه و وضعیت بازار آن می‌باشد که به طور مفصل در بخش‌های قبل به آن پرداختیم. دومین عامل مؤثر در موفقیت قرارداد آتی، طراحی مشخصات قرارداد می‌باشد. توجه کافی به اندازه و حجم قرارداد، استانداردسازی مناسب قراردادها، کاهش ریسک مبنا در قرارداد، تعیین ماههای مناسب برای تحويل، مقدار وجه تضمین، دامنه نوسان قیمت روزانه و... همگی باید در طراحی مشخصات قرارداد لحاظ شوند.

در ادامه برخی از آیتم‌های مشخصات قرارداد آتی پسته بادامی مورد بررسی قرار گرفته است.

۹-۱. اندازه قرارداد

مهمترین نکته‌ای که در تعیین اندازه قرارداد باید توجه شود این است که حجم قرارداد به نحوی تعیین شود که بیشترین تعداد سرمایه‌گذار با توجه به قدرت خریدشان توان ورود به بازار این قرارداد را داشته باشند. در اینجا منظور از قدرت خرید در واقع توان افراد برای پرداخت وجه تضمین اولیه هر قرارداد و در صورت لزوم ارزش قرارداد است. پس مقدار وجه تضمین قراردادها نیز در تعیین اندازه قرارداد نقش دارد.

قرارداد آتی پسته بادامی در بورس کالای ایران در اندازه کوچک ۱۰ کیلوگرمی طراحی شده است و با توجه به قیمت حال حاضر پسته و لحاظ وجه تضمین ۲۰ درصدی، میزان وجه تضمین یک قرارداد آتی پسته بادامی (۱۰ کیلوگرمی) حدود ۱ میلیون تومان خواهد بود که با توجه به مبلغ آن انتظار می‌رود سرمایه‌گذاران خرد نیز امکان معامله در این قراردادها را داشته باشند و این قرارداد مورد استقبال سرمایه‌گذاران قرار گیرد.

۹-۲. استاندارد تحويل

مشخصات و ویژگی‌های کیفی پسته بادامی مطابق با استاندارد گواهی سپرده پسته بادامی در بازار گواهی سپرده پسته بادامی تعیین است.

۹-۳. واحد قیمت

با توجه به قیمت گذاری پسته در کشور بر اساس کیلوگرم است. در خصوص قراردادهای آتی پسته بادامی نیز ریال به ازای هر کیلوگرم پیشنهاد می‌گردد.

۹-۴. حداقل تغییر قیمت هر سفارش

با توجه به اندازه هر قرارداد و همچنین واحد قیمت معاملات که ریال به ازای هر کیلوگرم است، حداقل تغییر قیمت 100 ریال برای هر کیلوگرم (معادل ۱۰۰۰ ریال به ازای هر قرارداد) در نظر گرفته می‌شود.

۹-۵. سقف مجاز موقعیت‌های باز

با توجه به اینکه ارزش قراردادهای آتی پسته بادامی تقریباً برابر با قراردادهای آتی زعفران نگین است. لذا سقف مجاز موقعیت‌های باز قراردادهای آتی پسته بادامی ۱۰۰۰ قرارداد در هر نماد معاملاتی برای اشخاص حقیقی و حقوقی پیشنهاد می‌گردد. هرچند که در آینده در صورت افزایش فعالان بازار و عمق معاملات این سقف قابل افزایش خواهد بود، اما برای شروع و ملاحظات نظارتی لازم است که این سقف بیشتر از ۱۰۰۰ قرارداد تعیین نشود.

سایر مواردی که جدول مربوط به مشخصات قرارداد آتی پسته بادامی به آنها اشاره شده است براساس دستورالعمل اجرایی معاملات است و نیاز به تو ضیح بیشتری ندارد.

۱۰. مشخصات قرارداد آتی پسته بادامی

مشخصات قرارداد آتی پسته بادامی		
۱	دارایی پایه	گواهی سپرده پسته بادامی
۲	قرارداد آتی پذیرش شده	قرارداد آتی پسته بادامی
۳	اندازه قرارداد	10 کیلوگرم
۴	استاندارد تحويل	بر مبنای استاندارد گواهی سپرده پسته بادامی
۵	ماه قرارداد	تمامی ماههای سال به تشخیص شرکت بورس کالای ایران
۶	حد نوسان قیمت روزانه	حداکثر تا (+/-۵٪) نسبت به قیمت تسویه روزانه‌ی روز کاری قبل
۷	دوره معاملات	دوره معاملاتی در هر یک از نمادها در اطلاعیه معاملاتی مربوطه اعلام خواهد شد.
۸	محل و دوره تحويل	محل تحويل: ابزارهای مدنظر بورس کالای ایران دوره تحويل: مطابق تاریخ اعلام شده در اطلاعیه تحويل
۹	حداقل تغییر قیمت سفارش	100 ریال برای هر کیلوگرم معادل ۱۰۰۰ ریال در هر قرارداد
۱۰	نحوه محاسبه تضمین اولیه:	(الف) وجه تضمین اولیه:

مشخصات قرارداد آتی پسته بادامی

وجه تضمین اولیه با توجه به فرمول محاسباتی زیر اخذ خواهد شد که با توجه به آن، تضمين طی زمان ثابت نبوده و به صورت پویا در حال تغییر خواهد بود. مبنای محاسبه وجه تضمین در این فرمول میانگین قيمتهاي تسویه روزانه در كلیه سررسیدهای قراردادهای آتی در دارایی پایه مربوطه تعیین شده است. وجه تضمین در پایان هر روز معاملاتی بر اساس فرمول زیر تعديل می‌شود و پس از دو روز کاری اعمال می‌گردد، مراتب تغییرات از طریق سامانه معاملاتی ابزار مشتقه اطلاع رسانی می‌گردد.

$$A \times \left(\frac{B \times S}{C \times 10} + 1 \right) \times C \times 10 = \text{مبلغ وجه تضمین اولیه}$$

A: درصد وجه تضمین اولیه؛ معادل٪ ۱۰

B: میانگین قيمتهاي تسویه روزانه در كلیه سررسیدهای قراردادهای آتی دارایی پایه

C: برآكت تغییرات وجه تضمین؛ معادل ۲۰۰,۰۰۰ ریال

S: اندازه قرارداد؛ معادل ۱۰

ب) حداقل وجه تضمین:

۷۰ درصد وجه تضمین اولیه

حداکثر تا ۲۵ قرارداد	حداکثر حجم هرسفارش	۱۱
ریال به ازای هر کیلوگرم	واحد قیمت	۱۲
کارمزد معاملات و کارمزد تسویه و تحويل مطابق با مصوبات هیأت مدیره سازمان بورس و اوراق بهادر	کارمزدها	۱۳
نماد معاملاتی PSMMYY (MM نماد اختصاری ماه قرارداد و YY سال می باشد.)	نماد معاملاتی	۱۴
ساعت معامله	ساعت معامله	۱۵
تاریخ ابلاغ آمادگی	مهلت ابلاغ آمادگی	۱۶
سقف مجاز موقعیت‌های تعهدی باز: ۰ اشخاص حقیقی و حقوقی: ۱۰۰۰ موقعیت در هر نماد معاملاتی. ۰ بازارگردان: ۱۰۰۰ موقعیت در هر نماد معاملاتی و قابل افزایش تا ۱۰ درصد موقعیت‌های تعهدی باز در آن نماد در بازار.	سقف مجاز موقعیت‌های تعهدی باز و معاملات	۱۷
الف) جریمه نکول قراردادها، شامل جریمه عدم ارائه گواهی آمادگی تحويل مشتریان خریدار و فروشنده، جریمه عدم ارائه رسید انبار از طرف مشتریان فروشنده و جریمه عدم واریز وجه ارزش قرارداد بر اساس قيمت تسویه روزانه آخرین روز معاملاتی از طرف مشتریان خریدار، یک درصد ارزش قرارداد بر اساس قيمت تسویه روزانه آخرین روز معاملاتی است که به نفع مشتری طرف مقابل از مشتری نکول کننده کسر می‌گردد. ب) در خصوص کلیه جرایم ذکر شده فوق، در صورتی که قيمت بازار نقدی دارایی پایه از قيمت تسویه روزانه آخرین روز معاملاتی بيشتر باشد تفاوت اين دو نرخ به نفع مشتری خریدار از فروشنده اخذ می‌گردد و همچنين در صورتی که قيمت بازار نقدی دارایی پایه از قيمت تسویه روزانه آخرین روز معاملاتی كمتر باشد تفاوت اين دو نرخ به نفع مشتری فروشنده از خریدار اخذ می‌گردد. ج) در تمامی موارد فوق کارمزد تسویه و تحويل هر دو سر معامله به نفع بورس از مشتری نکول کننده دریافت خواهد شد.	جریمه ها	۱۸

مشخصات قرارداد آتی پسته بادامی

<p>۱۹</p> <p>حجم معاملات مبنای محاسبه قیمت تسویه روزانه</p>	<p>۳۰٪ حجم معاملات انجام شده منتهی به پایان آخرین جلسه معاملاتی هر روز</p>
<p>۲۰</p> <p>نحوه محاسبه قیمت تسویه نهایی</p>	<p>قیمت تسویه نهایی، قیمت تسویه روزانه در آخرین روز معاملاتی هر قرارداد است.</p>
<p>۲۱</p> <p>نحوه محاسبه قیمت تسویه لحظه‌ای</p>	<p>قیمت تسویه لحظه‌ای بر اساس میانگین قیمت ۳۰٪ پلیانی حجم معاملات منتهی به هر لحظه محاسبه خواهد شد.</p>
<p>۲۲</p> <p>سایر شرایط</p>	<ul style="list-style-type: none"> - حداقل اندازه تحويل برای ورود به فرآیند تحويل، حداقل یک قرارداد (معادل ۱۰ کیلوگرم) می‌باشد. - هرگونه هزینه‌های مرتبط با انبار تا تاریخ تحويل به عهده فروشنده و پس از تاریخ تحويل به عهده خریدار می‌باشد.